

(Из архиве НСПМ, 14.08.2007)

Тема, нажалост, није нимало годишњеодморска, «летња», питка и лака. Напротив. Као и све што има везе са српско-хрватским односима, ствар је компликована, мучна и вишеслојна. А гледано из угла београдске културне и политичке елите, још и прилично неатрактивна, неактуелна и демодирана, будући да и званична српска политика и колективна национална подсвест већ више од десет година својски настоје да ову тугаљиву тему «Републике Српске Крајине» и, уопште, проблем Срба у Хрватској држе што даље од очију, свести и интересовања јавности. И што је посебно интересно, упркос вероватно различитим мотивима, у том прећуткивању готово да није било разлике између Милошевића и његових досовских наследника.

Психолошки је то сасвим разумљиво – на сличан је начин, рецимо, српска политика све донедавно окретала главу од босанских Срба и проблема Републике Српске, а и данас се то чини са Црном Гором и тамошњим «српским питањем». Нико не воли да се подсећа на неуспехе, поразе и ствари које захтевају преиспитивање, изазивају стид или кајање. Појединци можда себи и могу допустити такав луксуз заборава, мада се и њима то потискивање најчешће враћа као бумеранг, рађа фрустрације, неурозе и психопатологију. С друге стране, код држава и народа стално преиспитивање и суочавање је најпросто услов сваке одговорне политике, а последице колективног потискивања, чак и када се то чини зарад и добрих међунационалних и добросуседских односа, пре или касније се покажу као катастрофалне – сетимо се само комунистичке политике прећуткивања злочина у име «братства и јединства».

Разумљиво је, дакле, зашто се и стара и нова српска политика нерадо сећа крајишке трагедије. Једни су јој директно и индиректно допринели, а други, поред осталог, захваљујући тој и сличним несрећама, двехиљадите, коначно дошли на власт. А овај заборав би био још и далеко већи да се сваког августа у Хрватској тако еуфорично, свечано и провокативно не обележава пад Крајине, односно освајање/ослобађање Книна и успостава «хрватског државног суверенитета над привремено окупираним територијама». Тај 5. август Хрватска званично прославља као «Дан победе у домовинском рату», а Србија незванично обележава као дан пораза и сећања на невинне крајишке жртве. Наравно да из разумљивих разлога Срби и Хрвати вероватно никада неће моћи да се са истим емоцијама сећају тих августовских догађаја, али је тешко објашњиво зашто хрватски званичници, и то они којима су – попут Стјепана Месића – иначе пуна уста говора о помирењу и добросуседским односима, имају потребу да сваки пут ставе још мало соли на ионако тешко зацеливу рану.

Тако је и овога пута, реагујући на београдске комеморације приликом којих су се могле чути речи као што су «злочин» и «етничко чишћење», хрватски председник љутито (пре)поручио да би «било добро да у Србији коначно схвате да је Милошевић био тај који је Хрватској наметнуо ратну опцију, те да, схвативши где је рат планиран и одакле је вођен, доживе катарзу.» Месићу се у истом тону придружио и премијер Санадер изјавивши да «у Београду још нису схватили да су они извршили агресију и док то не направе, док се не суоче с прошлошћу, неће бити добро.» Коначно, како извештава Политикин дописник, извесни Давор Маријан управо је «научно» доказао да у «Олуји» није било никаквог етничког чишћења и да су Срби из Хрватске «отишли својом вољом», зато што ту више нису желели да живе и у страху од одговорности за оно што су учинили Хрватима.

Већ чујем коментаре Месићевих београдских адвоката: «Ипак морамо схватити да је рат је вођен на њиховом терену. Нису хрватски добровољци прелазили у Србију, већ обрнуто. Нису топови гађали Београд и Чачак, већ Вуковар и Дубровник». И то је наравно тачно. Али се при томе најчешће заборавља, односно намерно превиђа једна «ситница». Да, сукоб се одвијао на територији Републике Хрватске, али је исто тако Република Хрватска била део (Социјалистичке Федеративне) Републике Југославије, од које се унилатерално отцепила, а у тој (Социјалистичкој) Републици Хрватској Срби су, не случајно, представљали равноправан и конститутивни народ. Исто тако, нема сумње да се из Београда манипулисало патњама и страховима крајишких Срба, али је исто тако несумњиво да је обнављање про-ушашке реторике и симболике од стране хрватске ха-де-зе-овске власти увелико подстакло те страхове и олакшало манипулацију.

Немам намеру, а ни простора да овде обнављам бесконачну – иначе, легитимну – расправу о томе ко је први почео и ко је крив, односно, ко је кривљи за распад државе, сецесију, рат и злочине. Великодушно прихватам да Милошевићева/српска/моја одговорност у томе нипошто није безначајна и мала. Али већ због истине и здравог разума напросто није могуће прогутати официјелну хрватску верзију ових догађаја. Поготово сада, након свих сазнања о ономе што се заиста догађало иза кулиса балканског сукоба у периоду 1991-95, па, између осталог, и након недавно објављених транскрипта и аудио записа брионског саветовања хрватског војног и политичког врха из којих се, на пример, јасно види и чује да ће се ићи на изазивање инцидента на аутопуту који ће бити искоришћен као повод за «Олују», да се акција покреће независно од српског (не)прихватања плана З-4, да се систематски планира етничко чишћење читавог простора итд.

Испада да су Срби криви и треба да се стиде и када побеђују и чине злочине и када губе и бивају жртве злочина. Признајем да наредна аналогија није баш савршена, али бојим се да није ни сасвим неоснована. Замислите да се, рецимо, у Сребреници или Бањалуци

свечано обележава «ослобађање Сребренице» и успостава «територијалног интегритета Републике Српске»?! Уз пригодно жаљење због каснијих трагичних инцидената, који, међутим, не могу умањити бриљантност саме ослободилачке акције. То звучи бласфемично, али из угла српских крајишких или сарајевских жртава и избеглица можда и не делује тако. А и број жртава је мање-више упоредив. Уосталом, Книн и Бенковац су били српски, макар колико и Сребреница муслимански град. И замислите, рецимо, да у спомен на жртве овог несумњивог етничког ћишћења Срби сваког августа организују комеморативни «марш сећања» од Бањалуке до Книна?

Понекад се из српских политичких кругова може чути и следеће резонување: «Ма, јесте све то тако, али шта да се ради. Они су победили, ми смо изгубили, а и морамо гледати напред, због будућности и добросуседских односа». И то је донекле тачно. Али за сарадњу је, баш као и за свађу, потребно двоје. Зато не би било лоше када би Хрватска своју спремност на «унапређење добросуседских односа» поткрепила и неким конкретнијим мерама – на пример, повлачењем дела од неколико хиљада често бесмислених тајних и јавних оптужница, које vise као стална претња над главом практично сваког евентуалног српског повратника; или, рецимо, враћањем четрдесетак хиљада одузетих српских станова и станарских права – а не само пријатељским угошћавањем појединих српских богаташа и заслужних ум(ј)етника по јахтама и јадранским отоцима. Уосталом, ево једног конкретног предлога. Повлачење тужбе за геноцид пред Међународним судом правде у Хагу могао би бити тај први корак и конкретна демонстрација хрватске жеље за добрим српско-хрватским односима. Тим пре што су, чак и по оценама самих хрватских правних заступника, шансе на успех ове тужбе готово равне нули, тако да материјалне штете од овог геста не би било, а психолошки и симболички добитак по српско-хрватске односе био би огроман.

Све у свему, добри билатерални односи, разумевање и сарадња на релацији Београд-Загреб били су и остају кључ стабилности на геополитичком простору «западног Балкана», али ти односи, сигуран сам, не могу бити дугорочно стабилни док се једна страна и једна нација поједностављено представља као искључиви кривац и агресор, а друга, опет, као недужна жртва, малтене невинија од деце Аушвица, Јасеновца и ранохришћанских мученика заједно. То није амнестирање злочина, нити механичка расподела одговорности, већ напосто истина. А истовремено и предуслов сваке заиста трајне сарадње и добросудседства. Чини се да је Србија, можда и зато што је у данима и годинама пре и после «Олује» претпела политички, војни, морални и медијски пораз, данас далеко спремнија да пређе свој део пута ка том историјском српско-хрватском помирењу. И чини се да терет (не)заслужене победе за сада спречава Хрватску да учини то исто.